

Sociální pohřby

1. Je úhrada nákladů na sociální pohřeb dotací?

Úhrada nákladů na sociální pohřeb je ze strany MMR chápána jako peněžní prostředek státního rozpočtu poskytnutý obcím zpětně na stanovený účel, který nepodléhá finančnímu vypořádání jako dotace nebo návratné finanční výpomoci podle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Podle druhového třídění rozpočtové skladby jde o náhrady za nezpůsobenou újmu, tj. „výdaje na náhrady, které poskytuje Ministerstvo pro místní rozvoj obcím, které zajistily pohřbení zemřelých, o jejichž pohřeb se nikdo jiný nepostaral (§ 5 odst. 5 věta druhá zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 193/2017 Sb.)“, viz rozpočtová položka 5811 odst. 2.

Obec není povinna vytvářet přehled o čerpání a použití prostředků na sociální pohřby. Na druhé straně je obec povinna vracet MMR na účet číslo 629001/0710 (bankovní účet ČNB) jakýkoli peněžní prostředek, který jí byl dobrovolně uhrazen pozůstalými, i když s určitou časovou prodlevou. Jako variabilní symbol platby je potřeba uvést rodné číslo pohřbeného a do poznámky jeho jméno.

2. V jakém případě může občan požádat o zajištění sociálního pohřbu?

Pozůstalí o sociální pohřeb nežadají. Ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o pohřebnictví), stanoví povinnost obcí zajistit pohřbení, pokud nikdo jiný ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí pohřbení nesjednal a anatomický ústav o lidské pozůstatky neprojevil zájem.

Z toho na jednu stranu vyplývá, že k zajištění pohřbení obcí se nevyžaduje souhlas osob blízkých zemřelému, na druhou stranu to však předpokládá, že obec nenalezla jiného vhodného vypravitele pohřbu (např. osobu blízkou z informačního systému evidence obyvatel nebo pohřební spolek). Obec může od oznámení úmrtí zajistit pohřbení okamžitě, protože podle § 5 odst. 6 zákona o pohřebnictví musí lhůta 96 hodin vždy uběhnout již před oznámením úmrtí obci. Musí si však nejprve ověřit, zda lidské pozůstatky byly lékařem prohlédnuty skutečně na jejím území, a pokud byly nalezeny osoby blízké, musí být informována o jejich jménu a příjmení s uvedením kontaktní adresy, data a času, kdy jim bylo úmrtí oznámeno.

Obecní úřad musí ověřit všechny výše uvedené právní akty související s oznámením úmrtí a zdokumentovat je (list o prohlídce zemřelého, výpis ze zdravotnické dokumentace se záznamem lékaře o oznámení úmrtí,

vyjádření Policie ČR o předání oznámení o úmrtí osobám blízkým, přání zemřelého o způsobu pohřbení, darovací smlouva s anatomickým ústavem apod.).

Obec nesmí nikdy za žádných okolností pohřbít dříve než pátý den od úmrtí, protože i kdyby osoba blízká zemřelému hned po úmrtí oznámila, že zemřelého nepohřbí, od oznámení úmrtí lhůta 96 hodin ještě neuběhla.

Lhůta by se správně měla počítat v hodinách. Bylo-li úmrtí oznámeno osobě blízké ve 14:00 hodin dne 1. 1. 2023, lhůta končí ve 14:00 hodin dne 4. 1. 2023. Obec smí v 15:00 hodin sjednat pohřbení a následující den 5. 1. 2023 pohřbít. Má-li pochybnosti, zda bylo úmrtí oznámeno, nepohřbí 5. 1. 2023, ale je-li jí osoba známa, oznámí úmrtí namísto lékaře či policisty (viz vyhláška Ministerstva pro místní rozvoj č. 277/2017 Sb., o postupu obce při zajištění slušného pohřbení). Lhůtu 96 hodin obec pak počítá od okamžiku, kdy oznámila.

3. Jak se zaměstnanec obce o tělu zemřelého dozví?

Provozovatel zařízení pro přechodné uložení lidských pozůstatků nahlásí bez zbytečného odkladu obci, ve které se konala prohlídka těla lékařem, marné uplynutí lhůty 96 hodin. Pokud tuto informaci provozovatel nepředá obci neprodleně, dopouští se přestupku dle § 5 odst. 6 zákona o pohřebnictví. Příslušná obec po obdržení listu o prohlídce zemřelého od provozovatele chladicího a mrazicího zařízení ověří, že lékař prohlížející tělo a Policie ČR udělali pro vyhledání a oznámení úmrtí osobám blízkým vše, co bylo v jejich silách a že lhůta 96 hodin uběhla nejen od uložení těla do chladicího nebo mrazicího zařízení, ale také od oznámení úmrtí osobě blízké.

4. Jaký je postup v případě opuštěného zemřelého cizince na území ČR?

Lidské pozůstatky státního příslušníka cizího státu se nesmějí zpopelnit, nýbrž se musejí pohřbít do hrobu nebo do hrobky na veřejném pohřebišti. Pokud na zpopelnění obec trvá, po uplynutí lhůty 96 hodin od oznámení úmrtí osobě blízké a po obdržení listu o prohlídce zemřelého kontaktuje příslušnou matriku podle místa úmrtí osoby, aby požádala zastupitelský úřad o povolení zpopelnění v ČR. K žádosti matriční úřad přiloží úmrtní list.

V souvislosti s žádostí o proplacení nákladů na sociální pohřeb cizince si MMR dovoluje obec požádat o zaslání výroku notáře v České republice, že řízení o pozůstalosti nebylo v ČR zahájeno, což je zpravidla vždy, když nemá cizinec trvalé bydliště v ČR. Pokud cizinec trvalé bydliště na území naší republiky má a řízení bylo zahájeno, MMR žádá obec o zaslání rozhodnutí o zastavení řízení o pozůstalosti nebo výroku notáře o zastavení řízení o pozůstalosti, a to dle ustanovení § 153 či § 154 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

5. Co všechno musí obec v souvislosti s agendou sociálních pohřbů zajistit?

Statutární orgán obce rozhodne nejprve o darování těla anatomickému ústavu anebo o způsobu pohřbení (do země, žehem) dle místních zvyklostí a podle vyhlášky MMR o postupu obce při zajištění slušného pohřbení. Dle doporučujících kritérií MMR (viz brožurka *Základní informace pro pozůstalé*, 2013) následně vybere provozovatele pohřební služby a s ním uzavře příkazní smlouvu o vypravení sociálního pohřbu. Součástí této smlouvy by měly být vždy alespoň ty položky, které v závislosti na způsobu pohřbení stanoví § 4 výše uvedené vyhlášky MMR o postupu obce při zajištění slušného pohřbení.

V případě zájmu univerzitní vysoké školy, která provádí anatomické pitvy a požádá o využití opuštěných lidských pozůstatků pro potřeby lékařské vědy a výzkumu nebo k výukovým účelům, musí obec ověřit, zda tato škola zajistila informovaný souhlas osoby blízké k zemřelému s anatomickou pitvou.

6. Jak takový sociální pohřeb prakticky a konkrétně probíhá?

Sociální pohřeb je případ od případu jiný, jeho minimální náležitosti stanoví uvedená vyhláška MMR. Vyšší náklady ovlivňují nejen zvyklosti jednotlivých obcí (typicky zvyk pohřbívat do země, rakve z tvrdého dřeva, hrobky namísto hrobů apod.), ale také délka přechodného uložení těla zemřelého v chladicím nebo mrazicím zařízení do doby nalezení osob blízkých zemřelému nebo povolení státního zástupce, jde-li o podezření ze spáchání trestného činu, či o pohřbení příslušníka cizího státu.

7. Obci jako vypraviteli pohřbu nabízí v některých případech soudní komisař po zůstaviteli „majetek nepatrné hodnoty“. Je obcí nabytý nepatrný majetek součástí pozůstalosti, ze které si obec má jako vypravitel pohřbu pohřební výlohy uhradit přednostně, a teprve poté, co na krytí nákladů výše nepatrného majetku nestačí, požádat MMR o refundaci? Jinak řečeno, má výši nabytého nepatrného majetku obec uvést v žádosti o refundaci pohřebních výloh u MMR a odečíst ji od svých vynaložených nákladů?

Uvedená otázka se týká problematiky úhrady nákladů na pohřbení zůstavitele bez dědiců s nepatrným majetkem. Podle § 5 zákona o pohřebnictví je obec povinna doložit, že po pohřbeném zůstaviteli není dědiců, nikoli zda po pohřbeném zůstaviteli existuje nepatrný majetek a v jaké výši. Náklady na pohřbení zůstavitele se mají hradit z jeho pozůstalosti, což stanoví § 114 odst. 2 občanského zákoníku, nikoli z jeho nepatrného majetku. MMR proto nepožaduje od obcí, aby výši nabytého nepatrného majetku uváděly v žádosti o refundaci pohřebních výloh nebo si ji odečítaly od svých vynaložených nákladů na pohřbení. Obec nemusí nepatrný majetek do svého vlastnictví vůbec nabýt (srov. ustanovení § 154 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních).

Nejvyšší soud České republiky rozhodl, že v případě, kdy nepatrný majetek odmítne obec nabýt, náleží Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. Obec v roli vypravitele pohřbu, poté co se z jakéhokoli důvodu rozhodne odmítnout nepatrný majetek po pohřbeném zůstaviteli, podle tohoto rozhodnutí již může

legitimně požádat Ministerstvo pro místní rozvoj o refundaci. Obec se nemusí obávat, že řízení o pozůstalosti bude ukončeno soudně nařízenou likvidací nepatrného majetku a Ministerstvo pro místní rozvoj tudíž její žádost bude muset odmítnout.

Rozhodnutí ve věci nabytí nepatrného majetku bylo publikováno v databázi Nejvyššího soudu České republiky v lednu 2021 pod číslem 24 Cdo 785/2020.

8. Musíme na obcích zajistit pohřbení i mrtvě narozeného dítěte?

Obec má pohřbívací povinnost k tělu zemřelého. Tělem zemřelého je i tělo mrtvě narozeného dítěte, nikoli však tělo plodu po potratu nebo po umělém přerušení těhotenství. Tělem zemřelého se pro potřeby zákona o pohřebnictví a pro potřeby vyplnění listu o prohlídce zemřelého konkrétně rozumí „plod narozený bez známek života, jehož hmotnost je 500 g a více, nelze-li porodní hmotnost určit, narozený po dvacátém druhém dokončeném týdnu těhotenství, a nelze-li délku těhotenství určit, nejméně 25 cm dlouhý, a to od temene hlavy k patě.“ (Příloha k vyhlášce č. 297/2012 Sb., o listu o prohlídce zemřelého, nečíslovaná poznámka pod čarou pro účel vyplnění listu). Pouze takovému plodu (mrtvě narozenému dítěti) náleží prohlídka lékařem ukončená vyplněním listu o prohlídce zemřelého a zajištění slušného pohřbení obcí. V této souvislosti vznikla potřeba zajistit důstojné zacházení i s tělem plodu potraceného živě pod hranicí tzv. viability; podle § 30 odst. 2 zákona o pohřebnictví „plod po ukončení těhotenství, který vykazoval známky života“, proto patří pod pojem „tělo zemřelého“, nikoli pod definici „jiných lidských pozůstatků“. Těmto lidským pozůstatkům musí být zajištěna stejná pieta a důstojnost jako živě narozeným dětem zemřelým bezprostředně po porodu.

9. Jak bude posuzována situace u obcí, které jsou vlastníky a provozovateli veřejných pohřebišť, když z povahy věci samé nemůže de facto vzniknout smluvní vztah, v němž by obec vystupovala současně jako pronajímatel nemovitosti i jako její nájemce?

K otázce účelně vynaložených nákladů u položky „nájem hrobového místa“ je možné obecně uvést, že náhrada nákladů u této položky bude moci být obcí u MMR úspěšně uplatněna v závislosti na tom, zda obec náklady na tuto položku vynaloží, či nikoli. U obcí, které jsou vlastníky a provozovateli veřejných pohřebišť, na kterých bude tělo zemřelého pohřbeno, zpravidla nevznikne nájemní vztah, a tedy ani náklad na nájem hrobového místa. Vyhláška v § 4 odst. 2 písm. g) stanoví, že součástí slušného pohřbení žehem má být vždy uložení popela do hrobového místa, včetně rozptylové louky, ke které nájemní smlouva nemůže být nikdy vystavena (nejedná se o hrob ani hrobku). Rozptylové hrobové místo nemusí být tudíž vždy doloženo nájemní smlouvou. Vyžadujeme doklad o rozptylu.

10. Jakým způsobem bude MMR postupovat při náhradě účelně vynaložených nákladů, jejichž některá povinná dílčí položková část nemohla být obcí fakticky realizována, a tedy ani doložena?

Pokud některá povinná dílčí položková část nemohla být obcí fakticky realizována, nebude obec žádat úhradu za tuto položku po MMR. Nemusí jít jen o absenci nájemní smlouvy k hrobovému místu, ale i například o otázku nepoužití transportního vaku, vložky do konečné rakve nebo vynechání úpravy těla zemřelého – vše z objektivního důvodu (typicky: vak ani vložka nebyly použity, protože tělo zemřelého nebylo pohřbíváno ve značném stádiu rozkladu, nebo případně tělo zemřelého nebylo možné upravit z důvodu nákazy nebezpečnou nemocí). Z tohoto důvodu bude MMR postupovat při náhradě účelně vynaložených nákladů i při posuzování toho, zda došlo ke slušnému pohřbení, zásadně individuálně a s přihlédnutím k okolnostem každého jednotlivého případu.

Povinné položky za každých okolností nezávisle na způsobu pohřbení jsou pouze tyto:

- odměna pro provozovatele pohřební služby (nejedná se o odměnu "rozpuštěnou" do jednotlivých položek v rámci konkrétního pohřbení, ale o samostatnou výši stanovenou příkazcem pro příkazníka)
- konečná rakev (celodřevěná nebo dle ČSN Rakve 49 3160)
- rubáš (není-li oblečení do rubáše možné, je tělo rubášem důstojně zahaleno)
- uložení těla zemřelého do rakve
- manipulace s rakví (včetně přenesení nebo převezení rakve na veřejné pohřebiště či do krematoria)
- opatření hrobového místa (nájemní smlouva, nebo jednorázový poplatek za uložení urny či za rozptýl, úprava hrobu po slehnutí rovu, zaspárování hrobky, úprava hrobky pro ukládání urn apod.)

Povinné položky za každých okolností v případě pohřbení do země jsou dále tyto:

- hrobnické práce
- nájem hrobového místa na dobu tleci

Povinné položky za každých okolností v případě pohřbení žehem jsou dále tyto:

- kremace
- urna
- uložení popela do pevně uzavíratelné urny s označením
- manipulace s urnou (včetně přenesení nebo převezení urny s lidskými ostatky na veřejné pohřebiště)

Uzavření příkazní smlouvy s provozovatelem pohřební služby dle vyhlášky je podmínkou proplacení nákladů pohřbu, nikoli podrobná faktura provozovatele pohřební služby po jednotlivých položkách dle příkazní smlouvy. Faktury provozovatelů pohřebních služeb jsou předmětem dozoru finančních úřadů, které v souladu s cenovým výměrem Ministerstva financí kontrolují věcnou regulaci cen pohřebního zboží a služeb v rámci sociálních pohřbů.

11. Jakým způsobem a při předložení kterých dokladů či podkladů může obec uplatnit nájemné jako dílčí část nároku (pohledávky) v případě zemřelého bez dědiců u MMR, když dílčí náklad nájemného povinně stanovený vyhláškou nemohl být z objektivních důvodů vynaložen?

Náhradu nákladů lze uplatnit pouze v případě, že náklad vznikl. V případě, že nevznikl, není možné náhradu žádat. A to ani v rámci pasiv pozůstalosti ani v případě náhrady nákladů uplatňovaných u MMR. Absence nájemního vztahu obce k hrobovému místu nemá za následek odmítnutí uplatněného nároku na náhradu pro nedodržení postupu stanoveného právním předpisem, to by hrozilo pouze v případě hrubého porušení uvedené vyhlášky (např. objednávka sociálního pohřbu nebyla ze strany obce ani po opakované výzvě doložena vůbec).

Nájem hrobového místa je součástí opatření hrobového místa, a proto je zřejmé, proč se ve vyhlášce objevuje jako samostatná povinná položka. Obec díky ní uplatní nárok na opatření hrobového místa i v rámci pasiv pozůstalosti.

U obcí, které jsou vlastníky a provozovateli veřejných pohřebišť, vyhláška nestanoví povinnost využívat pro sociální pohřby svá vlastní pohřebiště (ne vždy je to i provozně a technicky možné z důvodu dodržení řádu příslušného pohřebiště) a v opačném gardu nezakazuje, aby obce v příkazní smlouvě s provozovatelem pohřební služby nesjednaly i zajištění hrobového místa prostřednictvím nájemní smlouvy uzavřené mezi provozovatelem pohřební služby a příslušným (byť i vlastním) pohřebištěm. Provozovatel pohřební služby často nabízí obci komplexní služby, a to nejen v oblasti sociálních pohřbů, ale i v oblasti správy pohřebiště. Nemá-li obec na svém pohřebišti zájem o zřizování vlastního hrobového místa (nikdy hrobové místo nezřídila, nejedná se o místní zvyk) může v příkazní smlouvě sjednat, ideálně se svou příspěvkovou organizací (typicky technické služby města), zajištění služeb „all inclusive“.

Položka „nájem hrobového místa“ jako součást účelně vynaložených nákladů obcí na zajištění slušného pohřbení je ze všech výše uvedených důvodů objektivně aplikovatelná u všech obcí, ať už vlastní veřejná pohřebiště nebo je pouze provozují či využívají služeb okolních pohřebišť. Obci, která vypravila pohřeb a zároveň jako vlastník a provozovatel veřejného pohřebiště přikázala pohřební službě uložit urnu do svého vlastního obecního hrobu, sice nebude kompenzován v místě a čase obvyklý příjem z nájmu hrobového místa, ale ten nebude kompenzován ani těm obcím, které vypravily pohřeb, nejsou vlastníci ani provozovatelé veřejného pohřebiště, a přitom zároveň podle § 16 odst. 1 zákona o pohřebnictví neuzavřely pro tyto případy dohodu s obcí, která je provozovatelem pohřebiště. Tím totiž porušily princip meziobecní spolupráce v citovaném ustanovení požadovaný.

12. Je možné aplikovat ustanovení § 19 odst. 3 zákona o zadávání veřejných zakázek na sociální pohřby?

MMR doporučuje zejména statutárním městům, aby při předpokládané hodnotě veřejné zakázky pro zajištění agendy sociálních pohřbů postupovala obdobně jako u jiných veřejných zakázek obvyklé povahy.

Podle názoru MMR není možné aplikovat ustanovení § 19 odst. 3 zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, a zadavatel je tak povinen pro určení předpokládané hodnoty veřejné zakázky počítat hodnoty jednotlivých sociálních pohřbů. Jako ideální řešení se v tomto případě jeví uzavírání rámcových dohod.

V ustanovení § 19 odst. 3 zákona o zadávání veřejných zakázek je stanoveno zvláštní pravidlo pro veřejné zakázky, jejichž cena je v průběhu účetního období proměnlivá. Taková plnění není nutné počítat za 12 měsíců. Může jít například o případy nakupování potravin, pohonných hmot nebo letenek, pokud jsou nakupovány nikoli prostřednictvím dlouhodobých smluv, ale opakovaně podle aktuálních potřeb zadavatele a zadavatel opakovaně provádí výběr dodavatele. Pojem účetní období se vykládá podle zákona o účetnictví.

Uvedená výjimka vychází ze skutečnosti, že právě proměnlivost ceny v čase objektivně znemožňuje stanovení předpokládané hodnoty veřejné zakázky dle obecných pravidel pro její stanovení. Smyslem výjimky je pak primárně umožnit zadavateli flexibilně reagovat na proměnlivost cen pořizovaných dodávek nebo služeb ve svůj prospěch, tedy nezatěžovat zadavatele formálními povinnostmi vyplývajících z přísnějšího režimu zadávacího řízení v situaci, kdy by tyto povinnosti (např. předepsané lhůty) mohly pro zadavatele zmařit možnost pořídit plnění za výhodných podmínek daných aktuálním cenovým vývojem. Je však třeba pamatovat na to, že rovněž při využívání tohoto pravidla je každý zadavatel povinen vždy postupovat v souladu s obecnými zásadami ve smyslu § 6 zákona o zadávání veřejných zakázek. Lze rovněž dovodit, že pravidla pro aplikaci uvedené výjimky musejí být vykládána restriktivně, aby nedocházelo k jejímu zneužívání a k obcházení zákona o zadávání veřejných zakázek.

13. Na základě likvidace dědictví byla uspokojena pouze část nákladů města na pohřeb. Má obec při likvidaci dědictví právo na náhradu vynaložených nákladů od MMR?

Obec toto právo nemá.

Na refundaci nákladů pohřbu zůstavitelů, jejichž dědictví bylo zlikvidováno, je možné pohlížet jak z pohledu zákona o pohřebnictví, tak z pohledu zákona o zvláštních řízeních soudních.

- V souladu s § 5 odst. 5 zákona o pohřebnictví má obec právo na náhradu účelně vynaložených nákladů na pohřbení, bylo-li řízení o pozůstalosti zastaveno, nebo nebyla-li k němu dána pravomoc českých soudů. Obec jako žadatelka o náhradu nákladů na pohřeb je povinna státu doložit doklad o rozhodnutí o zastavení dědického řízení z důvodu žádného či nepatrného majetku (podle ustanovení § 153 a § 154 zákona o zvláštních řízeních soudních). Tím zároveň státu dokládá, že po zůstaviteli není dědiců. S ohledem na dikci ustanovení je zřejmé, že toto se netýká případů, kdy je řízení o dědictví ukončeno. **Ukončení** řízení o pozůstalosti se liší od **zastavení** řízení o pozůstalosti. Nařízení likvidace majetku náležejícího do likvidační podstaty (likvidace

pozůstalosti) je ukončením, nikoli zastavením řízení o pozůstalosti. **MMR může uvedené náklady obci uhradit pouze na základě zastavení řízení o pozůstalosti.**

- Podle § 277 zákona o zvláštních řízeních soudních, zanikají všechny neuspokojené pohledávky bez výjimky. Tedy zaniká i neuspokojená pohledávka vypravitele pohřbu z titulu vypravení pohřbu zůstavitele. Skutečnost, že v případě likvidace pozůstalosti zanikají všechny neuspokojené pohledávky bez výjimky, se do našeho právního řádu dostala již přijetím zákona č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Dle našeho názoru je dlouhodobým úmyslem zákonodárce, aby byly pohřební náklady vypraviteli pohřbu primárně uhrazeny z pozůstalosti, což předpokládá projednání pozůstalosti soudem. **MMR nemůže obci uhradit neexistující pohledávku.** Je-li nařízena likvidace pozůstalosti, jsou pohledávky nákladů zůstavitelova pohřbu favorizovány oproti pohledávkám ostatních věřitelů a jsou zařazeny podle § 273 odst. 1 písm. e) zákona o zvláštních řízeních soudních před pohledávky těch, kteří vykonávali správu pozůstalosti do nařízení likvidace, před pohledávkami výživného a před všemi ostatními pohledávkami. Před pohledávkami nákladů zůstavitelova pohřbu jsou pouze pohledávky, které se týkají likvidace pozůstalosti, zpeněžení likvidační podstaty, odměny notáře nebo likvidačního správce. Nelze tedy tvrdit, že nejprve jsou uspokojeni věřitelé a teprve potom obec, která uhradila náklady sociálního pohřbu – opak je pravdou. **MMR a Notářská komora se domnívají, že zákon o zvláštních řízeních soudních dostatečným způsobem reflektuje požadavek úhrady nákladů sociálního pohřbu v řízení o pozůstalosti** – ve fázi likvidace pozůstalosti.
- Pro výše uvedené případy, ve kterých obci neuhradí náklady na pohřeb zůstavitele ani dědic ani stát, slouží obci příjem nepatrného majetku od jiných zůstavitelů, který obci jako vypraviteli jejich pohřbu nabízí soudní komisař.
- K výše popsané likvidaci nepatrného majetku by podle rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, zveřejněném v lednu 2021 pod číslem 24 Cdo 785/2020, nemělo vůbec docházet. Obec (jak je již uvedeno v odpovědi u otázky č. 9) nemusí nepatrný majetek do svého vlastnictví vůbec nabýt (srov. ustanovení § 154 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních). Nejvyšší soud České republiky navíc rozhodl, že v případě, kdy nepatrný majetek odmítne obec nabýt, náleží Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. Obec v roli vypravitele pohřbu, poté co se z jakéhokoli důvodu rozhodne odmítnout nepatrný majetek po pohřbeném zůstaviteli, podle tohoto rozhodnutí již může legitimně požádat Ministerstvo pro místní rozvoj o refundaci. Obec se nemusí obávat, že řízení o pozůstalosti bude ukončeno soudně nařízenou likvidací nepatrného majetku a Ministerstvo pro místní rozvoj tudíž její žádost bude muset odmítnout.

14. Jak nakládat s urnami ze sociálních pohřbů?

V souladu s ustavením § 5 odst. 2 zákona o pohřebnictví je nutné zabránit nakládání s urnami se zpopelněnými ostatky osob zemřelých bez dědiců nedůstojným, resp. morálně nepřijatelným způsobem. Urny nesmějí zůstat na úřadech obcí nebo v provozovnách pohřebních služeb, ideální je jejich uložení bez zbytečného odkladu do obecního společného hrobového místa na veřejném pohřebišti (obecní hrobka, hrob, úložiště uren, popřípadě vsyp či rozptýl popela). Pokud však v době od převzetí urny obcí

(prostřednictvím sjednané pohřební služby) až do okamžiku jejího uložení na veřejném pohřebišti se objeví některá z osob uvedených v § 92 odst. 2 občanského zákoníku (osoba blízká popř. dědic), která obec požádá o vydání urny, měla by obec provozovateli pohřební služby povolit urnu s kremačním popelem zemřelého žadateli vydat, avšak s tím, že žadatel uhradí obci náklady spojené s pohřbením. Nelze totiž připustit, aby pozůstalí přenášeli na obce náklady spojené s pohřbením a poté se domáhali vydání ostatků zemřelého, aniž by za pohřbení zaplatili.

Náklady na uložení urny na pohřebišť jsou obcím MMR refundovány jako dílčí část účelně vynaložených nákladů na pohřbení.

Urnou s popelem nesmí obec nechat rok uschovanou u pohřební služby mimo pohřebiště ani pro případ, kdyby se příbuzní přece jen o urnu přihlásili. Povinnost provozovatele pohřební služby vyzvat vypravitele pohřbu k převzetí urny a 12 měsíců ode dne výzvy ji deponovat v provozovně, stanovená v § 7 odst. 1 písm. i) zákona o pohřebnictví, se vztahuje pouze na pohřby soukromé, nikoli sociální. Je nutné myslet na to, že u sociálních pohřbů je obci stanovena povinnost v § 5 odst. 2 zákona o pohřebnictví: uložit urnu s lidskými ostatky na veřejném pohřebišti.

15. Smíme sociální urnu ze hřbitova pozůstalým vydat bez vědomí provozovatele pohřebiště, nebo se jedná o její exhumaci, o které rozhoduje pouze provozovatel pohřebiště?

V souladu s § 5 odst. 2 zákona o pohřebnictví je obec vypravující sociální pohřeb povinna v případě zajištění slušného pohřbení v krematoriu převzít urny s lidskými ostatky na veřejné pohřebiště. Na tomto pohřebišti je obec vypravující pohřeb povinna podle § 4 odst. 3 vyhlášky MMR opatřit hrobové místo včetně hrobové desky a uložit urnu s lidskými ostatky do:

- úložiště jednotlivých urn, nebo
 - hrobu nebo hrobky, nebo
 - rozptylové louky, nebo
 - vsypové louky
- a) Při žádosti pozůstalých o exhumaci sociální urny musí provozovatel pohřebiště postupovat podle § 22 odst. 5 zákona o pohřebnictví, a dále podle řádu konkrétního pohřebiště, který upravuje podmínky exhumace. Zpravidla o exhumaci sociální urny žádají pozůstalí písemně z naléhavých důvodů. Rozhoduje o ní vždy provozovatel veřejného pohřebiště (statutární orgán obce), nikoli vypravitel pohřbu (obecní úřad). V případě rozptylu není exhumace rozptýlených zpopelněných lidských ostatků technicky možná. V Jičíně městský úřad v samostatné působnosti rozhodl, že pozůstalému namísto exhumace urny nabídne rovnou nájemní právo k urnovému hrobu, ve kterém je sociální urna na náklady státu po dobu trvání hřbitova uložena samostatně.
- b) Není-li osoby blízké, statutární orgán obce může dle svého rozhodnutí v souladu s § 114 odst. 1 občanského zákoníku umožnit uložení zpopelněných lidských ostatků na jakémkoli veřejném pohřebišti. Zpravidla se bude jednat o veřejné pohřebiště smluvní podle § 16 odst. 1 zákona

o pohřebnictví. Je-li osoby blízké zemřelému, o adrese veřejného pohřebiště rozhodne obecní úřad v přenesené působnosti v souladu s § 5 odst. 2 zákona o pohřebnictví (viz také vyhlášku MMR č. 277/2017 Sb., o postupu obce při zajištění slušného pohřbení). Toto ad hoc rozhodnutí obce pak musí být přiloženo k žádosti o refundaci nákladů na tzv. sociální pohřeb, která bude spolu s dalšími povinnými dokumenty zaslána MMR. V případě, že by obec uložení urny nezajistilo, ale svěřilo osobě blízké, hrozí, že příjemce urny obci nedodá obci potvrzení o uložení urny, bez něhož MMR náklady vynaložené na sociální pohřeb neproplatí. Jako alternativní řešení se dále nabízí, že si tento doklad zajistí obec sama přímo od provozovatele pohřebiště, ve kterém byla urna příjemcem uložena.

16. Jakou podobu může mít hrobová deska, kterou obec opatří hrobové místo v případě sociálního pohřbu?

Za hrobovou desku se pro účely vyhlášky č. 277/2017 Sb., o postupu obce při zajištění slušného pohřbení považuje kovový či plastový štítek umístěný na dřevěné či kamenné podložce. Štítek může mít podobu obyčejné broušené cedulky obsahující zejména jméno zemřelého a data jeho narození a úmrtí.

Sepulkrální podoba hrobové desky není v předmětné vyhlášce jednoznačně vymezena záměrně. Hrobová deska je zřízena obcí za účelem sepulkrálním ve významu označení hrobu a v něm pohřbených osob. Není tedy sama o sobě pomníkem určeným k uctění památky pohřbeného (bližší viz odůvodnění vyhlášky). Pohřbení nebo uložení zpopelněných lidských ostatků na veřejném pohřebišti na náklady obce by nemělo na druhé straně zůstat pro veřejnost skryté a anonymní.

Pro účely věcně usměrňované regulace cen sociálních pohřbů jde ve výkladu pojmu hrobová deska Ministerstvo financí ještě dál. V sousloví „opatření hrobového místa včetně hrobové desky jednoduchého provedení, zpravidla dřevěné, nebo stély označující hrob“ je uvedeno v bodě 12 „Služby spojené s pohřbením, které zajišťuje obec podle § 5 zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů“ výměru Ministerstva financí. MF použilo pojem stéla z řeckého postavit, vztyčit, hebrejsky maceva, kterou známe ze židovských hřbitovů.

Lze tedy zejména z pietních důvodů doporučit obcím, aby byla hrobová deska vyrobena z trvanlivého materiálu, nejlépe ze dřeva nebo z jednoduše opracovaného kamene či z gravírovaného plechu.

17. Komu přísluší dohledání osoby blízké a oznámení úmrtí? Jaká je role obce?

V souvislosti s úmrtím je podle § 86 zákona o zdravotních službách (ZZS) povinen pokusit se o oznámení úmrtí lékař. Pokud se mu osobu blízkou nepodaří kontaktovat, zaznamená tuto skutečnost do zdravotnické dokumentace zemřelého a vyrozumí o tom Policii ČR (PČR) s žádostí o vyhledání osoby blízké zemřelému a oznámení úmrtí.

Citace příslušného ustanovení § 86 odst. 1 písm. h) ZZS: *Lékař provádějící prohlídku těla zemřelého informuje Policii České republiky, jestliže mu není známa osoba blízká zemřelému nebo ji nebylo možné o úmrtí vyrozumět, a to za účelem vyhledání osoby blízké zemřelému a předání informace o úmrtí.*

PČR má zde stanovenou **povinnost vyhledat prohlížejímu lékaři osobu blízkou zemřelému a předat jí informace o úmrtí**. Absentuje pouze zákonná lhůta. Doporučujeme hledat osoby blízké do jednoho týdne od zjištění úmrtí (obdobná lhůta viz § 5 odst. 1 zákona o pohřebnictví u mrtvého nezjištěné totožnosti).

Obec poté, co od provozovatele chladicího a mrazicího zařízení obdrží list o prohlídce zemřelého, ověří, že lékař prohlížejí tělo a Policie ČR udělali pro vyhledání a oznámení úmrtí osobám blízkým vše, co bylo v jejich silách, a že lhůta 96 hodin uběhla nejen od uložení těla do chladicího nebo mrazicího zařízení, ale také od oznámení úmrtí osobě blízké, jak požaduje ustanovení § 5 zákona o pohřebnictví. (viz otázka č. 3: Jak se zaměstnanec obce o tělu zemřelého dozví?).

V případě, že lékař ani PČR s obcí nespolupracují, měla by se obec pokusit oznámit úmrtí, a to dle vyhlášky MMR č. 277/2017 Sb., o postupu obce při zajištění slušného pohřbení, viz § 2 odst. 3: „*Obec ověří, zda od oznámení úmrtí osobě blízké zemřelému uplynula lhůta podle § 5 odst. 1 zákona; při pochybnostech, zda k oznámení došlo, oznámí úmrtí osobě blízké zemřelému, pokud je jí známa.*“

Jestliže by PČR odmítla lékaři i obci vyhledat kontakty či oznámit úmrtí osobám blízkým, je vhodné zaslat e-mail na oddělení pohřebnictví MMR (pohrebnictvi@mmr.cz), které případ bezprostředně oznámí ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia ČR.

18. Musí obec v souvislosti se zajištěním sociálního pohřbu vypisovat výběrové řízení?

Postup výběru provozovatele pohřební služby pro zajištění sociálního pohřbu se řídí postupem podle zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZZVZ“). Jelikož předpokládaná hodnota nepřesáhne 2 000 000 Kč bez DPH, jedná se o tzv. zakázku malého rozsahu. Zadavatel proto nemusí zadávat takovou zakázku v zadávacím řízení podle ZZVZ, je však povinen dodržet základní zásady dle § 6 ZZVZ.

Pohřební službu si přesto nemůže úředník obce vybrat dle vlastního uvážení. Obec jako zadavatel musí dodržet základní zásady dle § 6 ZZVZ:

- zásadu transparentnosti – zadavatel musí předem jasně stanovit kritéria výběru a postupovat tak, aby nevznikla pochybnost o objektivním výběru vítězné nabídky,
- zásadu rovného zacházení – zadavatel stanoví stejné podmínky všem potenciálním dodavatelům, tedy možnost přístupu k veřejné zakázce a možnost úspěchu ve výběrovém řízení je dána všem bez rozdílu,

- zásadu zákazu diskriminace – zadavatel nesmí neoprávněně zvýhodnit nebo znevýhodnit některého ze zájemců oproti ostatním, všichni mají stejnou příležitost zakázku získat,
- zásadu přiměřenosti – zadavatel nastaví parametry zadávacího řízení tak, aby byly přiměřené charakteru či předmětu veřejné zakázky (přiměřené požadavky na kvalifikaci, přiměřené zadávací podmínky, lhůty, smluvní pokuty apod.).

Nedostatek zákonné regulace u veřejných zakázek malého rozsahu řeší někteří zadavatelé tvorbou vlastních interních pokynů, jakým způsobem veřejné zakázky malého rozsahu realizovat. Vnitřní směrnice obce pro zadávání veřejných zakázek malého rozsahu může zadavateli přinést ulehčení postupů prostřednictvím jejich sjednocení. Zpravidla bývá v takové směrnici odstupňována přísnost postupů podle předpokládané hodnoty, přičemž veřejné zakázky malého rozsahu s nejnižší hodnotou bývají zpravidla realizovány jako objednávky po předchozím provedení průzkumu trhu (např. srovnání veřejně dostupných ceníků několika potenciálních dodavatelů) a veřejné zakázky malého rozsahu blížící se svou hodnotou limitní hranici bývají realizovány nejpřísnějším postupem, který se již svým charakterem blíží standardnímu zadávacímu řízení (tzv. otevřená výzva). Pro stanovení správného postupu proto doporučujeme stanovit předpokládanou hodnotu dané služby a následně podle vnitřní zadávací směrnice obce určit správný postup pro nákup této služby. Hospodárný, efektivní a účelný výkon veřejné správy je předmětem kontroly finančních úřadů podle zákona o finanční kontrole (zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole). Každý zadavatel může také k tomu, aby prověřily i zadávání veřejných zakázek, pověřit své vlastní kontrolní orgány. Těmi jsou v případě obcí zejména finanční výbory. Výbory jsou při kontrole veřejné zakázky omezeny toliko na zjišťování jednotlivých postupů a jednotlivých navazujících kroků a jejich popis. Své závěry pak mohou shrnout do zápisu o provedené kontrole s uvedením případných zjištěných nedostatků, který je určen zastupitelstvu obce.

Specifickou možnost kontroly nad postupem zadavatele při zadávání veřejných zakázek malého rozsahu upravuje zákon o přezkoumávání hospodaření územních samosprávných celků a dobrovolných svazků obcí (zákon č. 420/2004 Sb., o přezkoumávání hospodaření územních samosprávných celků a dobrovolných svazků obcí, ve znění pozdějších předpisů), dle něhož veřejné zakázky malého rozsahu jsou předmětem přezkoumání, prováděného každoročně krajským úřadem či auditorem nebo auditorskou společností (§ 2 odst. 2 písm. c) zákona č. 420/2004 Sb. zákona o přezkoumávání hospodaření územních samosprávných celků a dobrovolných svazků obcí). Tento proces je ovšem prováděn v rámci přezkoumávání hospodaření, jehož primárním účelem je zpětně provést kontrolu v oblasti rozpočtu a hospodaření obce, a to navíc pouze za předcházející kalendářní rok. S podnětem ke kontrole postupu obce v samostatné působnosti se můžete obrátit na Ministerstvo vnitra (§ 129 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích).

19. Našel jsem v parku u odpadkového koše dvě urny, na kterých je pouze vyražené jakési číslo. Jiné údaje jsou nečitelné. Komu je mám odevzdat?

Pevně uzavřenou urnu označovanou obecně jako úřední, ať již skutečně obsahuje zpopelněné lidské ostatky nebo jiný sypký materiál, nemá nálezce podle § 4 odst. 1 písm. g) zákona o pohřebnictví právo otevřít. Bez zbytečného odkladu (obvykle do tří dnů) by ji měl odevzdat na obecní či městský úřad obce, na jejímž

území schránku nalezl. Postupuje tak dle ustanovení občanského zákoníku o věci nalezené. V případě, že byla urna nalezena ve veřejné budově nebo ve veřejném dopravním prostředku, odevzdá ji nálezce provozovateli těchto zařízení, který obvykle postupuje tak, jako by byl sám nálezcem a urnu předá příslušného obecnímu nebo městskému úřadu. Obec poté vyhlásí nález způsobem, jak je tomu zvykem. V případě, že se vypravitel pohřbu žehem, dědic nebo jiná osoba blízká zemřelému (identifikace zemřelého je možná podle evidenčního čísla zpopelnění uvedeného na urně) o urnu nepřihlásí, obec ji na své náklady uloží na veřejném pohřebišti (do úložiště jednotlivých uren, hrobu nebo hrobky, případně ostatky rozptýlí na rozptylové loučce nebo je vsype do louky k tomu určené). O tomto uložení urny na veřejném pohřebišti do obecního hrobu provozovatel pohřebiště provede záznam do hřbitovní knihy.

Obdobně postupuje nálezce např. lebky, která nese známky muzeálního kusu či předmětu sloužícího k výuce (může být např. označena inventárním číslem).

20. Policie ČR nás informovala, že na území naší obce byly nalezeny kosterní pozůstatky muže neznámé totožnosti. Nyní zajišťujeme uložení do kostrového hrobu určeného pro sociální pohřby. Jedná se o dvojhrob, v jehož jedné části je pohřbený cizinec. Jeho jméno a data narození a úmrtí jsou vyznačena na náhrobní desce. Do druhé části budou pohřbeny pozůstatky neznámého zemřelého. Co máme uvést na náhrobní desku, když neznáme bližší údaje k zemřelému?

V případě, který popisujete, doporučujeme hrob opatřit dřevěnou tabulkou jednoduchého provedení s nápisem Neznámý muž. Ač je případ ze strany Policie ČR uzavřený, není vyloučeno, že někdy v budoucnu bude zesnulý ztotožněn. V tom okamžiku byste mohli jeho jméno a datum narození nechat zaznamenat přímo na náhrobní desku.

21. Dotaz sociálního pracovníka na městském úřadě. Na území našeho města zemřel před pěti dny zcela osamocený muž ve středních letech a jeden z bývalých kolegů z práce mu chce vypravit pohřeb. Policie České republiky, podle informací, které městskému úřadu poskytla sousedka zemřelého, nyní hledá jeho vzdálenou rodinu na Slovensku. Může mu bývalý spolupracovník vypravit pohřeb nebo to musí být vždy městská část? Musíme všichni navíc čekat, až bude vzdálená rodina nalezena a odmítne Policii ČR pohřeb vypravit?

I ve vámi popsaném případě platí, že nesjedná-li ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí pohřbení těla zemřelého osoba blízká (dle § 114 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), může zajistit pohřbení kdokoli, tedy i bývalý kolega. Obec má pohřeb vypravit až na posledním místě, když se neozve ani kolega ani sousedka, tedy žádná osoba dobrovolně. Tyto osoby nemusí obci oznamovat svůj dobročinný úmysl, stačí, když do 96 hodin od chvíle, kdy se o úmrtí dozvěděli, navštíví jakoukoli pohřební službu a sjednají pohřbení. Mají však povinnost sjednat a vypravit takový pohřeb, jaký si zemřelý přál, je-li jim jeho vůle

známa. Ustanovení § 114 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník nelze obejít ani tehdy, je-li vypravitelem pohřbu obec.

22. Podobně jako jiná města připravujeme v rámci našeho hřbitova v roce 2022 Les vzpomínek. Jednoduše řečeno místo, kde budou moci probíhat přírodní obřady posledního rozloučení a kde bude možné uložit zemřelého do země bez náhrobku. Počítáme s tím, že prostor bude veřejně přístupný. Všichni provozovatelé, o kterých víme, toto umožňují jen pro ukládání zpopelněných lidských ostatků. Podle našeho názoru však nic nebrání tomu, abychom v našem Lese vzpomínek umožnili ukládání do země i v rakvi s tím, že na hrobě poroste tráva, nebude tam žádný pomník, nebude žádná nájemní smlouva na hrobové místo (pouze záznam ve hřbitovní evidenci). Trochu to souvisí i s tím, že krematoria zvyšují ceny a zpopelnění ekonomicky vychází dnes stejně výkop hrobu. Nabízí se tedy otázka, zda se město u sociálních pohřbů může rozhodnout pro variantu pohřbení do země za stejných finančních podmínek jako je kremace? Volného místa máme na hřbitově dostatek.

Váš originální plán využít soudobého trendu tzv. zeleného pohřebnictví v oblasti sociálních pohřbů, považujeme za velmi přínosný. Pohřbívání lidských pozůstatků vámi uvedeným způsobem nejen že neodporuje liteře zákona o pohřebnictví, ale je v souladu i s jeho duchem: podpoří místní zvyky a hrobníky. Jen, prosím, trvejte jako provozovatelé a správci hřbitova na pohřbívání v dřevěných nelakovaných rakvích, s těly oblečenými v rubáši vyrobeném z přírodních materiálů. Zakažte vaky pro zemřelé. Prohlášení o přírodní úpravě rakve, zemřelého a o absenci vaku požadujte po pohřební službě ještě před samým příjezdem na pohřebiště. Budete-li mít pochybnosti, máte právo před uložením rakve do země na její otevření a kontrolu obsahu, viz otázka č. 20 na webových stránkách MMR stránek v rubrice Časté dotazy – Provozování pohřebišť. Pohřební služba, která přes váš zákaz vak použije, bude mít za povinnost tělo zemřelého do rakve uložit znovu bez vaku (samozřejmě vyjmutí z vaku se provede ve vhodné místnosti). S použitým vakem je pak nutno nakládat jako s nebezpečným odpadem.

Možná by bylo dobré předem seznámit veřejnost s tímto navrhovaným způsobem sociálního pohřbívání nemajetných a opuštěných osob v místním tisku a požádat redakci, aby k článku otevřela diskuzi. Můžete zvážit i to, že byste pro zemřelé, jímž byl vypravený sociální pohřeb, zřídili v areálu hřbitova speciální oddělení. Nezapomeňte na přiměřenou hrobovou desku či kříž s údaji o zemřelém; viz pro inspiraci webové stránky MMR.

23. Jak má obec postupovat při úmrtí uprchlíka z válečné zóny, kterému vypravuje pohřbení? Máme na mysli běžence, kteří k nám v době bojů na Ukrajině nyní přicházejí?

Obecně platí, že i v případě válečných uprchlíků se při vypravení tzv. sociálního pohřbu postupuje stejným způsobem, který je popsán v této rubrice v odpovědi na otázku č. 4. Ministerstvo pro místní rozvoj dlouhodobě doporučuje pohřbívát cizí státní příslušníky, a to nejen ty z Ukrajiny, „do země“, ideálně

do hrobky. Pohřbení těla zemřelého do hrobu nebo hrobky je možné uskutečnit bez zbytečných odkladů, které v případě kremace vznikají kvůli zákonem danému požadavku zaslat žádosti o souhlas s tímto způsobem pohřbení na příslušný zastupitelský úřad a čekáním na vyjádření. Velvyslanectví Ukrajiny v Praze nyní, tedy od počátku ozbrojeného konfliktu, na žádosti obcí, aby rozhodlo o způsobu pohřbení svého občana, dle dostupných informací zatím neodpovídá. Pohřbení do hrobu či hrobky má zároveň další, mnohem dalekosáhlejší význam. Při uložení těla do hrobu či hrobky je možné z ostatků kdykoli zjistit jeho DNA, což usnadňuje případné určení totožnosti zemřelého, bude-li příbuznými zpochybňována nebo za určitých okolností může přispět ke snížení počtu soudních sporů. Pohřeb do země rovněž umožňuje repatriaci těla zpět do země.

V případě, že rodina zemřelého cizince, která je přítomna v naší republice, si přeje zpopelnění těla zemřelého, nemůže obec v rámci tzv. sociálního pohřbu bez souhlasu zastupitelského úřadu tento způsob pohřbení uskutečnit. Je nutné striktně dodržovat ustanovení zákona o pohřebnictví, konkrétně § 5 odst. 3 (obci nepřísluší řídit se § 114 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který je občanskoprávní povahy a o jeho znění se opírá soud při svém rozhodování). V případě způsobu pohřbení opuštěných cizinců zpopelněním je role zastupitelského úřadu neopominutelná. Jen on má právo posoudit, kdo z rodiny je oprávněný rozhodovat o způsobu pohřbení, a to podle zákonů nikoli našich, ale dle zákonů platných v zemi původu.

Pohřeb žehem cizince je v České republice možný vždy, pokud vypravitelem pohřbu není obec (tedy nejedná se o tzv. sociální pohřeb). Kdokoli z pozůstalých tedy může cizinci vypravit pohřeb žehem, ovšem s tím, že sám tuto službu sjedná.

K uvedeným závěrům dospělo MMR ve shodě se zástupci měst a obcí, kteří se zúčastnili konzultačního dne MMR k pohřebnictví, jenž se uskutečnil dne 14. března 2022.

24. Obec je veřejným opatrovníkem osamělého pána, který žije v domově pro seniory. Jak má obec postupovat v případě jeho úmrtí, má mu vypravit tzv. sociální pohřeb? Jak má naložit s jeho majetkem? Obec je také opatrovníkem paní bez rodiny, která je omezena ve svéprávnosti a nemůže činit pořízení pro případ smrti. Je však schopna vyjádřit svá přání. Chce být pohřbena žehem a přeje si, aby urna s jejími ostatky byla uložena do hrobu jejích rodičů v 15 km vzdálené obci. Může jí obec takový požadavek splnit?

Přestože jsou pán i paní opatrovanci vaší obce, neznamená to, že to bude právě tato obec, která jim případně vypraví tzv. sociální pohřeb. Jak vyplývá ze zákona o pohřebnictví, nenajde-li se ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí žádný vypravitel pohřbení, bude obec, na jejímž území dotyčný zemřel, postupovat podle § 5 uvedeného zákona. Zjednodušeně řečeno, pohřbení slušným způsobem zajistí ta obec, kde dotyčný skonal.

Ani ze skutečnosti, že obec vykonává funkci veřejného opatrovníka, nevzniká závazek pohřbít. Smrtí opatrovance totiž opatrovnictví zaniká. Opatrovník, jehož funkce takto skončí, doručí konečné vyúčtování

správy jmění soudu, popřípadě také soudnímu komisaři jmenovanému v řízení o pozůstalosti (ust. § 485 odst. 3 občanského zákoníku). Spravované jmění pak předá příslušné osobě podle okolností, například dědici, nebo správci pozůstalosti. Pokud po opatrovanci zůstane například nábytek, je vhodné tento hmotný majetek předat příslušnému notáři do úschovy a další postup nechat na něm.

V případě paní, která vyjádřila své přání pro případ smrti, jí má být určité splněno. Omezení ve svéprávnosti na tomto jejím nároku nic nemění. Pokud paní zemře na jiném místě, než kde je hlášena k trvalému pobytu, obec, na jejímž území dojde k úmrtí, si vyžádá od obce, v níž je paní nahlášena k trvalému pobytu, zanechané výslovné, protokolární nebo písemné rozhodnutí o pohřbu (doporučujeme součinnost s touto obcí).

Náklady na převoz urny na 15 kilometrů vzdálené pohřebiště budou obci ze strany MMR uhrazeny (prosíme však, abyste nám v žádosti o refundaci účelně vynaložených nákladů uvedli, že jste jednali dle posledního přání zesnulé a také nám poskytli přesnou adresu hřbitova).

V souvislosti s vyjádřením přání o způsobu pohřbení opuštěných osob upozorňujeme na web gov.cz, kde je zveřejněna stránka Přání o podobě pohřbu osob bez blízkých příbuzných (Přání o podobě pohřbu osob bez blízkých příbuzných - gov.cz), kde jsou uvedeny další informace.

25. Jako obec řešíme vypravení tzv. sociálního pohřeb zemřelé s nadměrnou hmotností. Pohřební služba nás upozornila, že v případě zajištění zpopelnění má nejbližší krematorium stanoveny limity a může zpopelnění odmítnout. Pak by museli jet až do 200 km vzdáleného zařízení, čímž kromě vyšších nákladů na nadměrnou rakev a manipulaci vznikají zvýšené náklady na dopravu, cca o 6 000 Kč. Vznikne v takovém případě problém při refundaci nákladů na pohřbení? Nebo máme zemřelou pohřbít do hrobu? Na výkop a větší počet manipulujících osob tak vzniknou náklady cca 6 500 Kč. Jak se máme rozhodnout?

Náklady na pohřeb do země jsou i v tomto případě účelně vynaložené. Jedná se navíc oproti zpopelnění o službu ve veřejném zájmu (viz § 16 odst. 1 zákona o pohřebnictví), která se u zemřelých s nadměrnou hmotností jeví důstojnější. Můžete využít hrobové místo přístupné pro výkopové stroje a samotné ukládání rakve do hrobu lze provést přes kladku nebo pomocí jeřábu.

Naopak při pohřbu žehem u zemřelých s nadměrnou hmotností dochází ke znečištění ovzduší a vzniká riziko zahoření pece. Kouř v průběhu zpopelnění je viditelný. Velikost rakve je vždy omezená. Tělo by se nemělo pokládat do rakve kvůli tomuto omezení na bok. Lidský tuk obvykle neshoří zcela, jeho část zůstává pode dnem pece a v průběhu generální rekonstrukce se musí odstranit a pohřbít do země.

26. Naše město vypravilo pohřeb cizího státního příslušníka, který nebyl pojištěný u žádné tuzemské zdravotní pojišťovny. K nařízené soudní pitvě byl údajně z důvodu nepojištění převezen až deset dnů po úmrtí. Pohřební služba nám nyní proto účtuje částku za uložení, chlazení a mražení těla za více dnů, než bývá u nás v případě sociálních pohřbů obvyklé, a přepravu pohřebním vozem na soudní pitvu. Proplatí MMR našemu městu tyto položky? Nebo má pohřební službě v případě nepojištěných zemřelých či těch, kteří u sebe nemají průkaz pojištěnce, nebo jejichž totožnost je neznámá, hradit tyto výdaje někdo jiný, například zdravotní pojišťovna?

Nejprve odpovíme na první otázku: MMR převozy těla zemřelého k pitvě a z pitvy a chlazení či mražení těla do 48 hodin po pitvě obcím neproplácí. Obci to přímo zakazuje vyhláška o postupu obce při zajištění slušného pohřbení (277/2017 Sb.). Jedná se tedy o porušení právního předpisu, tudíž o neúčelné náklady na sociální pohřeb. Finanční kontrola nebo audit má povinnost Vám takové nezákonné úhrady z obecního rozpočtu vytknout a žádat nápravu.

Na další otázku, kdo má hradit pohřební službě náklady na zaopatření těla zemřelého nepojištěného nelze podat obecně platnou odpověď, protože bude vždy záležet na konkrétní situaci dané osoby. Vztah pojišťovny a pohřební služby je vztahem soukromoprávním a věcně příslušným orgánem k řešení sporů je civilní soud. Pojišťovna uhradí provozovateli účelně vynaložené náklady na přepravu zemřelých v souladu s platným zněním zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a vyhlášky MZ ČR č. 134/1998 Sb., kterou se vydává Seznam výkonů s bodovými hodnotami (kód 50 - Převoz na pitvu a z pitvy), s pevnou sazbou na jeden ujetý kilometr. Jízda nevytíženého vozidla bez zemřelého se nevykazuje. Pojišťovna na žádost provozovatele pohřební služby bez zbytečného prodlení dohledá příslušnost pojištěnce k pojišťovně v případech, kdy není dostupný průkaz pojištěnce a jsou dostupné jeho osobní údaje. V případě osoby neznámé totožnosti nebude možné, aby byla její přeprava uhrazena z veřejného zdravotního pojištění, neboť není zřejmé, zda se jedná o osobu účastnou v systému zdravotního pojištění, a v případě, že ano, ke které zdravotní pojišťovně příslušela.

U soudních a anatomických pitev určuje osobu povinnou k úhradě přepravy zemřelého ustanovení § 88 odst. 5, 6 zák. č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). U nepojištěného cizího státního příslušníka je nejdříve nutné vyřešit otázku, jaké právní předpisy se na případ konkrétní osoby vztahují. Jedná-li se skutečně o osobu, která podléhá právním předpisům v oblasti sociálního zabezpečení jiného členského státu EU (EHP, Švýcarska), mělo by se na převoz takového pojištěnce hledět jako na nezbytnou péči, neboť ta se poskytuje stejně, jako by se jednalo o českého pojištěnce. Jelikož navíc platí zásada stejného zacházení, je třeba mít na zřeteli, že byla-li by stejná péče hrazena českému pojištěnci, musí být hrazena i zahraničnímu pojištěnci ze zemí EU. Náklady by tedy měla výpomocně převzít zvolená česká zdravotní pojišťovna a následně je přeučtovat kompetentní instituci zdravotního pojištění v zahraničí. Jedná se o názor MMR a Ministerstva zdravotnictví v rovině samozřejmě čistě teoretické. Konkrétní převozy musí řešit provozovatel pohřební služby s objednavatelem převozu. Převozy na pitvu a z pitvy smí zajistit sám poskytovatel zdravotní služby – viz § 8 odst. 4 zákona o pohřebnictví.

27. Paní z Ukrajiny se narodilo mrtvé dítě, které podle matky mělo mít ukrajinskou národnost. Otcem je Čech. Nyní bude naše obec dítěti vypravovat sociální pohřeb. Musíme oslovit ukrajinskou ambasádu, aby nám zprostředkovala souhlas s kremací?

V případě mrtvě narozeného dítěte, který uvádíte, postupujte při vypravení tzv. sociálního pohřbu obvyklým způsobem. Národnost matky ani dítěte není v této souvislosti podstatná, rozhodující je státní příslušnost dítěte. Jak sdělujete, otcem dítěte je státní občan České republiky. Díky této skutečnosti nabylo české občanství i dítě (viz § 4 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky). Souhlas ukrajinské ambasády tudíž není zapotřebí.

Zveřejněné odpovědi vyjadřují právní názor Ministerstva pro místní rozvoj a nelze je považovat za výklad zákona.